

DIOGEN pro culture magazine & DIOGEN pro art magazine -ISSN 2296-0929; ISSN 2296-0910

Publisher online and owner, Sabahudin Hadžialić, MSc

E-mail: contact_editor@diogenpro.com / WWW: <http://www.diogenpro.com/>

Magazin za kulturu, umjetnost, nauku i obrazovanje / Magazine for culture, art, science and education

Mr. sc. Slađana Ilić

Socijalni identitet - identifikacija sa „unutarnjom grupom“ i distinkcija od „vanjske grupe“

Pitanje identiteta, težnja ka pripadanju određenoj grupi i vrednovanje tog pripadanja, oduvijek je zauzimalo važno mjesto u čovječanstvu. Navijanje za omiljeni fudbalski klub podrazumijeva identifikaciju sa navijačima tog kluba, identifikaciju sa „našom stvari“, simbolima, himnama i sl. Na sličan način funkcioniraju različiti aspekti socijalnog identiteta koji se odnosi na to kako pojedinac vidi sebe kao člana grupe kojoj pripada. On podrazumijeva nalaženje sličnosti unutar grupe i razlikovanje od drugih grupa. U žarištu izučavanja etničkih sukoba neizbježno je ispitivati važnost etničkog identiteta. Često se u vremenima previranja povlače granice između „nas“ i „njih“, brižljivo se čuvaju „naše“ karakteristike i u poređenju sa njima ističu nepobitne razlike. Često su te razlike preuveličane a sličnosti umanjene i to sve u funkciji što većeg distanciranja od drugih. Tako će se davni događaji koji su postali važnim dijelom grupnog identiteta uveličavati i dodavati karakteristike. Povlačit će se granice tamo gdje ih ranije nije bilo.

U posljednjih nekoliko dekada, socijalni i bihevioralni naučnici sve više ističu ulogu selfa i identiteta kada govore o uzrocima i posljedicama međugrupne hostilnosti i nanošenju štete. Rješavanje pitanja identiteta može biti potrebno za smanjivanje određenih sukoba između grupa (Kelman, 1997; Kriesberg, Northrup, & Thorson, 1989; prema Ashmore i sar., 2001).

Lični identitet se temelji na ideji o jedinstvenosti svakog pojedinca i na njegovoj različitosti od svih drugih. Lični identitet proizlazi iz osobina ličnosti pojedinca i iz njegovih odnosa sa drugim ljudima. On se temelji na pojedinačnim idejama, emocijama, motivima, vrijednostima i kako on vidi sebe. Neophodna je i usporedba sa drugim, činjenica da svako sebe vidi različitim od drugih (Jelić, 2003, prema Tofant, 2004).

Potrebno je istaći da pojedinac može imati onoliko socijalnih identiteta koliko ima grupa sa kojima se identificira. Ti identiteti variraju u svojoj važnosti odnosno salijentnosti za pojedinačevu sliku o sebi ovisno o situaciji u kojoj se nalazi (Tofant, 2004).

Prema teoriji salijentnosti (Stryker i sar., 1994, prema Tofant, 2004) pojedinac se više identificira sa onim grupama koje su u svakodnevnom životu istaknutije. Kada određena socijalna situacija uključuje odnose sa više bliskih osoba, istaknutiji će biti taj identitet te je tako npr. nečija uloga majke istaknutija od uloge članice radnog sindikata (Huić, 2004, prema Tofant, 2004).

Socijalni identitet je uži i više specifičan podskup fenomena uključenih pod opštom rubrikom „selfa i identiteta“. Unutar psihologije i sociologije, jedna od najjasnijih i najčešćih definicija socijalnog identiteta pružena je od strane Tajfela i Turnera (1981, str.255): „dio pojedinačevog self-koncepta koji proizlazi iz njegovog znanja o svom članstvu u društvenoj grupi (ili grupama) zajedno sa vrijednosti i emocionalnim doživljajem povezanim sa tim članstvom“. Tako, prema Tajfelu, socijalni identitet sadrži dvije komponente: vjerovanje da neko pripada određenoj grupi (npr. „ja sam Amerikanac“) i važnosti tog grupnog pripadanja nečijem selfu (npr. „i ja sam jako ponosan što sam građanin najbolje zemlje na svijetu“). Ograničenja ovakvog određenja su implicitno rasvijetljena od strane dva autora (Eriksen, Kelman). Tajfelovo određenje je gotovo čisto individualističko. S druge strane Kelman sugerše da etnički i nacionalni identiteti nisu čisto individualistički te da se takvi identiteti pojavljuju unutar specifičnog sociokulturalnog konteksta.

Sociokulturalni diskurs, nacionalni mitovi su esencijalni za stvaranje bilo kojeg etničkog i nacionalnog identiteta. Prema Kelmanu, socijalni identitet boravi barem djelomično unutar nacionalne i kulturne zajednice nego isključivo unutar pojedinca.

Što više znamo zašto pojedinci postaju vezani za vlastitu grupu, više ćemo razumjeti zašto nevole ostale grupe. Potrebno je identificirati korake koji vode od unutargrupne formacije do hostilnosti prema ostalim grupama.

Distinkcija između članstva u vlastitoj (unutarnjoj) grupi i unutargrupne identifikacije implicira da socijalna identifikacija nije automatski nusprodukt kategorizacije. Identifikacija implicira određenu motivaciju da se neko odredi u terminima takvog grupnog pripadanja te da postigne i održi uključivanje u unutargrupnu kategoriju (Tajfel i Turner, 1986; prema Petrović, 2010). Kako identifikacija podrazumijeva određenu žrtvu autonomnog self-koncepta, nameće se pitanje, zašto će pojedinci pridodati neku mjeru svoje vlastite vrijednosti i blagostanja sudbini kolektiva.

Jedno objašnjenje koje je ponuđeno kaže da socijalni identitet i unutargrupna pozitivnost učestvuju u povećanju samopouzdanja.

Ali grupni ishodi nisu uvijek pozitivni i identifikacija često podrazumijeva asimilaciju grupnih uspjeha i neuspjeha. Sveukupno, rezultati o uzročnoj ulozi samopoštivanja u socijalnoj identifikaciji su daleko od ubjedljivih. Tajfel (1978) navodi da u određivanju grupnog identiteta nacionalne grupe predstavljaju poseban status. U slučaju kada dominantna grupa u društvu podcjenjuje ili ponižava manjinsku, kod članova manjinske grupe može se razviti negativan socijalni identitet (Phinney, 1990, prema Tofant, 2004). Tako u dodiru sa većinskom grupom, kako se pripadnici manjinske grupe percipiraju kao članovi inferiorne grupe, može doći do niskog samopoštovanja.

Postoji dobar razlog za vjerovanje da povezivanje selfa sa skupinom (ili drugim predmetima) dovodi do pozitivnog vrednovanja skupine, a ne obratno (Greenwald i Banaji, 1995). Ako je snaga unutargrupne identifikacije u velikoj mjeri neovisna o unutargrupnom statusu, onda i drugi motivi osim samo-poboljšanja moraju biti upleteni u odabir i održavanje socijalnog identiteta. Alternativno motivacijsko objašnjenje je pruženo teorijom optimalne svojstvenosti (Brewer, 1991; prema Ashmore i sar., 2001). Teorija postulira da ljudska bića imaju dva moćna društvena motiva: Potrebu za inkluzijom koja motivira asimilaciju selfa u velike, neosobne društvene kolektive, te suprotstavljenu potrebu za diferencijacijom koja se zadovoljava razlikovanjem sebe od drugih. Kao suprotstavljene potrebe, oni imaju potrebu da kontroliraju jedan drugoga. Kada se osoba osjeća izolirano ili odvojeno od bilo kojeg većeg socijalnog kolektiva, nagon za inkluzijom se uključuje, a s druge strane, uklanjanje u prevelike i nedefinirane socijalne kolektive aktivira potragu za diferencijacijom i posebnosti.

Teorija socijalnog identiteta

Osnovna pretpostavka teorije socijalnog identiteta je da socijalne kategorije koje služe individuama ne služe samo da uproste svijet nego i u svrhu stvaranja referentnog okvira u koji će osoba samu sebe da postavi. Kategorije poput nacionalnosti, etniciteta bivaju internalizovane i formiraju potencijalno važan aspekt pojma o sebi (Turner i sar., 1987, prema Petrović, 2010). Identitet nije statičan, kada se formiraju istaknuti aspekti slike o sebi, individua će na sebe primjenjivati norme i stereotipe povezane sa tom kategorijom i smatrat će se isprepletenom sa drugim članovima grupe.

Moguće je da članstvo u socijalnoj kategoriji jedne individue može da formira aspekt ličnog identiteta. Osoba teži zadovoljavajućoj slici o sebi, i u toku identifikacije sa grupom ta potreba da sebe vidi pozitivno prenosi se u potrebu naklonosti prema sopstvenoj grupi. Osoba ima potrebu da vidi sopstvenu grupu kao „bolju“ od relevantnih tuđih grupa po odgovarajućim kriterijumima poređenja. Psihološki procesi koji su uključeni u kategorizaciju i motivacija za pozitivno samoprocjenjivanje, dovode do situacije u kojoj će osobe kojima je grupno članstvo

značajno težiti da razlikuju sopstvenu od tuđih grupa po nekim relevantnim aspektima (Petrović, 2010).

Osobe teže da održe ili poboljšaju sopstveno samopoštivanje, pozitivan lični identitet, te stoga i pozitivan socijalni identitet. Pozitivni socijalni identitet je zasnovan na onim socijalnim poređenjima koja ukazuju na superiornost vlastite grupe. Tajfel koristi skraćenicu KIK: kategorizacija – identitet – komparacija (Petrović, 2010).

Socijalne, religijske, ideološke, kulturne i političke veze među članovima koji dijele „zabarikadirani“ identitet historično se definišu i brane. Pozitivni socijalni identitet je direktno povezan sa nivoom samopoštovanja. Tako su individualni i grupni aspekt povezani preko socijalnog identiteta.

Socijalna kategorizacija i poređenje predstavljaju ključne odlike ove teorije koja tvrdi da:

- (1) pojedinci teže pozitivnom identitetu;
- (2) pripadnost grupi stvara značajnu komponentu njihovog identiteta;
- (3) stoga pojedinci tragaju za pozitivnom grupnom osobenošću; i
- (4) oni mogu postići ili održati pozitivnu sliku o sebi vršeći poređenja svoje grupe i različitih drugih grupa na takav način da favorizuju svoju grupu.

Stoga se etnocentrizam čini kao neizbežna posljedica socijalne identifikacije. Etnocentrizam može biti manifestovan kroz favorizovanje sopstvene ili omalovažavanje druge grupe, naročito na poljima kao što su stereotipiziranje i atribucije (Petrović, 2010).

Sumner opisuje etnocentrizam kao univerzalnu karakteristiku socijalnih grupa pri čemu se javlja razlikovanje između „nas“, koji smo „mi-skupina“ ili unutarnja grupa, i svih drugih ili drugih skupina, vanjskih skupina. Značajke karakteristične za Sumnerov sindrom etnocentrizma uključuju negativne stavove prema ostalim skupinama, kao i pozitivan osjećaj i ocjene prema vlastitoj skupini

Međugrupne diferencijacije i stereotipi drugih grupa

Posljedica identifikacije sa vlastitom grupom i granicama vlastite grupe jeste ta da pojedinci prilagođavaju svoje socijalno ponašanje u zavisnosti od toga da li su u interakciji sa članovima svoje ili vanjske grupe. Ponašanje unutar grupe je vođeno pravilima i sankcijama koje pojačavaju očekivanje zajedničke saradnje i pouzdanosti. Depersonalizirano povjerenje je podržano implicitnim razumijevanjem da će članovi vlastite grupe nadgledati ponašanje i međudjelovanja drugih članova grupe, sankcionisanjem odstupanja od očekivanja grupe o prikladnim stavovima i ponašanju unutar grupe. Tako, zajedničko članstvo u grupi može se uzeti kao *prima facie* dokaz da će ostali članovi grupe živjeti u skladu sa pravilima ponašanja koja ih vezuju kao grupu (Kramer, Brewer, & Hanna, 1996; prema Ashmore, 2001).

Baš kao što postoji realna osnova za etnocentričnom povjerenjem unutar vlastitih grupa, razlike u pravilima i sankcijama koje se primjenjuju unutar vlastite grupe u poređenju sa ponašanjem u interakciji sa članovima vanjske grupe obezbjeđuje realnu osnovu za nepovjerenje i negativne stereotipe prema vanjskoj grupi. U isto vrijeme dok grupe promovišu unutarnje povjerenje i saradnju, one upozoravaju na oprez i ograničenje u međugrupnim interakcijama. Prema tome, čak i u odsustvu otvorenog sukoba između skupina, diferencijacija između ponašanja unutar grupe i van grupe stvara neku vrstu samoispunjavajućeg proročanstva u oblasti međugrupne percepcije. Kako LeVine i Campbell (1972) navode, “ako su sve ili većina grupa, zapravo, etnocentrične, onda postaje “istinit” stereotip optužiti druge skupine za neke aspekte etnocentrizma” (str. 173). U kombinaciji sa naglašenim načelom da pretjerano opažanje razlika između socijalnih kategorija, dovodi do niza “univerzalnih stereotipa” kojima se okarakterizavaju razlike između sopstvene i vanjske grupe. Obzirom da smo “mi” pouzdani, miroljubivi, moralni, lojalni i pouzdani, “oni” su pripadnici klana, isključivi i potencijalno opasni. Ono što je posebno zanimljivo kod ovog obrasca stereotipa jeste da su ista ponašanja koja se tumače kao razuman oprez u poslovanju vlastite grupe sa članovima vanjske grupe

postaje tumačeno kao “grupašenje” i pokazatelj potencijalne izdaje kada je u pitanju izloženost vanjskoj grupi prema vlastitoj.

Kao što je prethodno navedeno, socijalni identitet podrazumijeva nekoliko identifikacija sa različitim grupama. Bitno je istaći koja od tih grupa se u određenom trenutku nameće kao dominantna. Često se u vremenima sukoba susrećemo sa nacionalnim identitetom i identifikacijom sa „našom“ nacionalnom grupom. Posebno jer u nesređenim, konfuznim vremenima, postoji potreba za pripadanjem i za organiziranjem svijeta. Tako može doći do pretjeranog isticanja jednog aspekta identiteta, nacionalnog što često povlači mnoge konzekvence. Profesionalni identitet, identitet povezan sa navijačkim klubom može postati ne toliko dominantan ustupajući tako mjesto identitetu sa nacijom. Kao što je već rečeno, osim članstva u vlastitoj grupi, mora postojati i poređenje sa drugim grupama pri čemu ukoliko se naša grupa posmatra boljom od drugih, razvija se pozitivan socijalni identitet.

Ukoliko se još jednom osvrnemo na Kelmanovo tumačenje etničkog i nacionalnog identiteta u okviru određenog socio-kulturnog konteksta možemo vidjeti zašto dolazi do pretjeranog isticanja razlika između onoga što čini „našu“ i „njihovu“ grupu. U vrijeme sukoba, nacionalni mitovi i diskursi unutar određene kulture i zajednice imaju ulogu definiranja „naše“ stvari i pojačavanja distance u odnosu na druge. Tako postoji opasnost da ti drugi budu okarakterizirani kao potpuno drugačiji i u najgorem slučaju dehumanizirani.

Kada je grupno članstvo značajno pojedincima oni će težiti da razlikuju sopstvenu grupu od drugih po relevantnim obilježjima. Kompetitivnost ipak ne znači da će međugrupni odnosi uvijek dovesti do otvorenih sukoba. Pojedinci teže ostvarivanju pozitivnog identiteta pa samim time i pozitivnog socijalnog identiteta.

Literatura

Ashmore, D.R., Jussim, L., Wilder, D. (2001). *Social identity, Intergroup conflict and Conflict reduction*. Oxford University Press.

Greenwald, A. G., Banaji, M. R. (1995). Implicit social cognition: Attitudes, self-esteem, and stereotypes. *Psychological Review*, 102, 4–27.

LeVine, R. A. , Campbell, D. T. (1972). *Ethnocentrism: Theories of conflict, ethnic attitudes and group behavior*. New York: Wiley.

Petrović, N. (2010). Psihološke osnove spremnosti na pomirenje između Srba, Hrvata i Bošnjaka. Beograd: Institut za psihologiju, Filozofski fakultet, Univerzitet u Beogradu.

Tajfel, H. (1981). *Human groups and social categories: Studies in social psychology*.

Cambridge:

Cambridge University Press

Tajfel, H. (1978). *Differentiation between social groups: Studies in the social psychology of intergroup relations*. London: Academic Press.

Tofant, J. (2004). *Povezanost nacionalnog identiteta sa osobnim i kolektivnim samopoštovanje*.

Diplomski rad. Zagreb: Sveučilište u Zagrebu, Filozofski fakultet.